

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента,
завідувача кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Рябоволик Тетяни Федорівни

на дисертаційну роботу

ШЕРЕМЕТА ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРОВИЧА
«ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
МОДЕЛІ КЛАСТЕРНО-ПЛАТФОРМЕНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
АГРОПІДПРИЄМСТВ»,

подану до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора
філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 Економіка

Рецензію складено на основі вивчення дисертаційної роботи та опублікованих здобувачем результатів дослідження, матеріалів, які містять підтвердження щодо практичного впровадження результатів.

Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами.

Проблематика забезпечення продовольчої безпеки сьогодні належить до кола стратегічних пріоритетів економічного розвитку будь-якої держави. Для України ця проблема набула особливої актуальності в умовах повномасштабної війни, руйнування виробничої інфраструктури, порушення логістичних маршрутів, втрати частини виробничого потенціалу аграрного сектору, суттєвого підвищення виробничих ризиків та загострення глобальної конкуренції на світових продовольчих ринках. За таких умов традиційні підходи до забезпечення продовольчої безпеки, що ґрунтуються переважно на механізмах державної підтримки або класичних формах кооперації, дедалі частіше демонструють обмеженість своєї ефективності.

Сучасні тенденції розвитку аграрної економіки свідчать про необхідність переходу від ізольованого функціонування окремих підприємств до формування інтегрованих моделей співпраці, які дозволяють об'єднувати виробничі, логістичні, фінансові, інноваційні та інформаційні ресурси різних учасників агропродовольчого ринку. Саме тому особливої наукової та практичної ваги набуває дослідження кластерних платформ як сучасної організаційної форми взаємодії, здатної забезпечити формування мікрорівневої стійкості агропідприємств та посилити їхню адаптивність до багатфакторних кризових явищ.

Актуальність дисертаційного дослідження визначається також необхідністю переосмислення самої категорії продовольчої безпеки. Якщо традиційно вона розглядалася переважно як макроекономічна характеристика забезпеченості населення продовольством, то сучасні виклики обумовлюють необхідність зміщення акцентів на мікрорівень - рівень окремого агропідприємства, стійкість функціонування якого формує основу

стабільності всієї продовольчої системи країни. Саме така постановка наукової проблематики дозволяє інтегрувати концепції економічної стійкості, кластерного розвитку, цифровізації, інституційної економіки та платформних екосистем у єдину концептуальну модель забезпечення продовольчої безпеки.

Необхідність розроблення сучасного методичного інструментарію кількісного оцінювання впливу кластерної взаємодії на рівень стійкості агропідприємств, відсутність комплексних економетричних моделей оцінювання кластерного ефекту, недостатній рівень наукового опрацювання платформних моделей розвитку аграрної економіки та потреба формування сучасної державної політики підтримки кластерних екосистем визначають своєчасність та безперечну актуальність представленого дисертаційного дослідження.

У цілому дисертаційна робота Шеремета О.В. присвячена вирішенню актуального наукового завдання щодо розроблення організаційно-економічної моделі кластерно-платформеного забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств на основі сучасних концепцій резильєнтності, платформної економіки, економетричного моделювання та інституційного розвитку, що повністю відповідає сучасним тенденціям розвитку економічної науки та практичним потребам післявоєнного відновлення аграрного сектору України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності Центральноукраїнського національного технічного університету за темою: «Формування та розвиток інноваційних кластерів на регіональному рівні» (№0117U001296), в ході виконання якої автором розроблено авторську модель Cluster Resilience Framework (CRF), що інтегрує фінансову, виробничу, логістичну, цифрову, інноваційну та інституційну складові мікрорівневої стійкості агропідприємств, яка є інноваційним підходом до формування кластерних платформ у системі продовольчої безпеки України. Крім того, результати дисертаційної роботи використано під час виконання госпдоговірної науково-дослідної роботи «Стійкість продовольчої безпеки на рівні агропідприємства під час багатофакторних шоків» (державний реєстраційний № 0125U004077), у межах якої автором сформовано практичні рекомендації щодо підвищення стійкості аграрних підприємств, розроблено дорожню карту розвитку кластерно-платформеної взаємодії та визначено пріоритетні напрями формування сучасної політики підтримки агропродовольчих кластерів. Таким чином, тема дисертаційної роботи повністю відповідає пріоритетним напрямкам розвитку економічної науки, безпосередньо пов'язана з виконанням фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт Центральноукраїнського національного технічного університету та має вагоме значення для розвитку сучасної теорії продовольчої безпеки, економіки аграрного сектору та кластерної політики держави.

Ступінь обґрунтованості основних положень і висновків, сформульованих у дисертації

Проведений аналіз дисертаційної роботи, наукових публікацій здобувача та змісту одержаних результатів дає підстави зробити висновок про достатній рівень обґрунтованості сформульованих у роботі наукових положень, висновків і практичних рекомендацій. Теоретичні узагальнення логічно випливають із проведеного дослідження, ґрунтуються на сучасних концепціях економічної науки та підтверджуються результатами економетричного аналізу, статистичних досліджень та практичної апробації запропонованих автором підходів.

Дисертаційне дослідження виконано на належному методологічному рівні. Автор продемонстрував ґрунтовне володіння сучасним науковим інструментарієм дослідження проблем продовольчої безпеки, кластерного розвитку, платформної економіки, економіки аграрного сектору, теорії резильєнтності та інституційної економіки. Значну увагу приділено критичному аналізу сучасних наукових підходів як українських, так і зарубіжних учених, що дозволило сформулювати власне бачення механізмів функціонування кластерних платформ у забезпеченні мікрорівневої стійкості агропідприємств.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням широкої інформаційної бази дослідження, яка включає нормативно-правові акти України, матеріали міжнародних організацій (FAO, IFPRI, OECD, WB, UN), статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, фінансову звітність агропідприємств, матеріали регіональних кластерних ініціатив, а також результати власних досліджень автора. Такий комплекс джерел забезпечує високий рівень репрезентативності та об'єктивності проведеного аналізу. Обґрунтованість наукових результатів підтверджується використанням сучасного комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, серед яких: діалектичний метод, аналіз і синтез - для розкриття економічної сутності продовольчої безпеки та визначення ролі мікрорівневої стійкості агропідприємств у системі її забезпечення; історико-логічний, компаративний та еволюційний підходи - для дослідження трансформації кластерної концепції від традиційних територіальних об'єднань до сучасних платформних екосистем; системний, інституційний та ресурсний підходи - для формування теоретико-методологічних засад функціонування кластерних платформ; економіко-статистичний аналіз, методи порівняння, групування та узагальнення - для оцінювання сучасного стану аграрного сектору України; кластерний аналіз та типологізація - для дослідження існуючих кластерних ініціатив; економетричне моделювання, кореляційно-регресійний аналіз, перевірка статистичних гіпотез та побудова інтегральних показників - для кількісного оцінювання впливу кластерної взаємодії на рівень мікрорівневої стійкості агропідприємств; сценарне моделювання, інтегральне оцінювання та структурно-функціональний підхід - під час розробки авторської моделі Cluster Resilience Framework (CRF) та методики кількісного вимірювання

кластерного ефекту; програмно-цільовий підхід - для формування концептуальних засад державної політики підтримки кластерних платформ.

Використаний методичний інструментарій повністю відповідає поставленим меті й завданням дослідження та забезпечує належний рівень достовірності отриманих результатів.

Особливої позитивної оцінки заслуговує поєднання фундаментального теоретичного аналізу із прикладними економетричними дослідженнями. Автор не обмежується концептуальними узагальненнями, а здійснює їх кількісне підтвердження шляхом побудови економетричних моделей, оцінювання статистичної значущості показників, формування інтегральних індексів та сценарного аналізу розвитку кластерних платформ. Саме це значно підвищує рівень доказовості отриманих висновків. У цілому основні положення дисертації характеризуються внутрішньою логічністю, методологічною послідовністю та достатнім рівнем аргументованості, а сформульовані висновки є закономірним результатом проведеного дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи

Наукова новизна дисертаційної роботи Олександра Володимировича Шеремета полягає у вирішенні актуального наукового завдання щодо розвитку теоретико-методологічних засад формування організаційно-економічної моделі кластерно-платформеного забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств на основі сучасних концепцій резильєнтності, платформної економіки та економетричного моделювання.

Ключовим науковим результатом дисертаційної роботи є вперше розроблена авторська концептуальна модель «Cluster Resilience Framework (CRF)», яка інтегрує фінансову, виробничу, логістичну, цифрову, інноваційну та інституційну складові мікрорівневої стійкості агропідприємств. На відміну від існуючих моделей оцінювання стійкості підприємств, запропонована модель базується на комплексному врахуванні інтенсивності кластерної взаємодії, рівня цифрової інтеграції та платформної кооперації, що забезпечує більш повне оцінювання здатності агропідприємств адаптуватися до багатofакторних кризових явищ, у тому числі воєнних ризиків.

Беззаперечною перевагою дисертаційного дослідження є запропонований автором комплексний методичний підхід до кількісного вимірювання кластерного ефекту, який поєднує економетричне моделювання, інтегральне оцінювання, перевірку статистичних гіпотез, сценарний аналіз та експертне оцінювання. Запропонований інструментарій дозволяє кількісно визначати вплив кластеризації на фінансову ефективність, продуктивність праці, інноваційну активність, рівень адаптивності та конкурентоспроможності агропідприємств.

Наукову цінність мають удосконалені автором методичні підходи до оцінювання мікрорівневої продовольчої безпеки, які, на відміну від існуючих підходів, ґрунтуються на інтеграції фінансової, виробничої, логістичної, цифрової, інноваційної та інституційної складових стійкості підприємств.

Такий підхід дозволяє перейти від традиційної статичної оцінки продовольчої безпеки до дослідження її адаптивності в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Значний інтерес становить запропонований автором підхід до прогнозування результативності функціонування кластерних платформ залежно від різних сценаріїв розвитку безпекової ситуації. Практична цінність цього підходу полягає у можливості оцінювання потенційних наслідків воєнних ризиків та вибору найбільш ефективних управлінських рішень щодо розвитку кластерних платформ.

До результатів, які набули подальшого розвитку, слід віднести насамперед уточнення економічної сутності категорії «кластерна платформа», яку автор визначає як багаторівневу систему координації взаємодії суб'єктів агропродовольчого сектору, що інтегрує виробничі, логістичні, цифрові, фінансові, інноваційні та інституційні механізми співпраці. На відміну від традиційних підходів до кластеризації, запропоноване визначення враховує сучасні тенденції цифрової трансформації економіки та платформізації бізнес-процесів. Заслужують позитивної оцінки також розвинуті автором теоретичні положення щодо ролі кластерних платформ у забезпеченні мікрорівневої стійкості агропідприємств, а також концептуальні засади формування державної політики підтримки кластерного розвитку, які базуються на поєднанні економічних, цифрових, інституційних та організаційних механізмів стимулювання кооперації в аграрному секторі.

У цілому представлені у дисертації наукові результати характеризуються достатнім рівнем новизни, є логічно взаємопов'язаними, науково обґрунтованими та становлять вагомий внесок у розвиток сучасної економічної науки, насамперед у сфері економіки аграрного сектору, продовольчої безпеки, кластерного розвитку та платформної економіки.

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що запропонована автором організаційно-економічна модель кластерно-платформеного забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств доведена до рівня конкретних науково-методичних і практичних рекомендацій, придатних для безпосереднього використання суб'єктами господарювання аграрного сектору, органами державної влади та регіонального управління. Розроблена авторська модель Cluster Resilience Framework (CRF) забезпечує комплексне оцінювання мікрорівневої стійкості агропідприємств шляхом інтеграції фінансової, виробничої, логістичної, цифрової, інноваційної та інституційної складових, що створює підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств та зміцнення їх здатності адаптуватися до багатофакторних ризиків.

Важливе прикладне значення має розроблений методичний підхід до кількісного вимірювання кластерного ефекту, який дозволяє оцінювати результативність участі агропідприємств у кластерних платформах,

здійснювати порівняльний аналіз рівня їх мікрорівневої стійкості, визначати ключові фактори ефективності кластерної взаємодії та прогнозувати результати функціонування платформних екосистем залежно від різних сценаріїв розвитку безпекової ситуації. Запропоновані концептуальні засади державної політики підтримки кластерних платформ можуть бути використані при розробленні регіональних стратегій розвитку аграрного сектору, удосконаленні механізмів кооперації між учасниками агропродовольчих ланцюгів створення вартості та формуванні сучасної системи забезпечення продовольчої безпеки України.

Результати дисертаційного дослідження знайшли практичне впровадження у діяльності Ф(С)Г «ЧЕРЕВАЧ», де використані під час удосконалення системи стратегічного й операційного управління підприємством, підвищення обґрунтованості управлінських рішень, оптимізації використання ресурсів та розвитку кластерної взаємодії. Окремі результати впроваджено в діяльність Агенції регіонального розвитку Кіровоградської області при підготовці практичних рекомендацій щодо формування кластерно-платформеної взаємодії агропідприємств, Департаменту агропромислового розвитку Кіровоградської обласної військової адміністрації при розробленні заходів реалізації регіональної аграрної політики та розвитку кластерних ініціатив, а також в освітньому процесі Центральноукраїнського національного технічного університету під час викладання дисциплін «Mechanism for regulating the innovative development of the national economy on the basis of sustainability», «Державне регулювання економіки» та інших.

Опубліковані праці

За темою дисертаційного дослідження здобувачем опубліковано 7 наукових праць, з яких 4 статті у фахових наукових виданнях України та 3 публікації апробаційного характеру у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Серед опублікованих праць заслуговують на увагу статті, присвячені розвитку концепції кластерних платформ, дослідженню економетричних аспектів забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств, цифровізації управління аграрними підприємствами та формуванню авторської моделі Cluster Resilience Framework (CRF).

Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися й отримали позитивну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

В опублікованих наукових працях у повному обсязі відображено основні результати дисертаційного дослідження. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, чітко визначено у переліку публікацій та не викликає зауважень.

Структура дисертації

Дисертаційна робота викладена на 381 сторінці, із яких 226 сторінок становить основний текст. Робота складається зі вступу, трьох розділів,

висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертація містить 40 таблиць, 7 рисунків, список використаних джерел із 136 найменувань та додатки, що доповнюють основний зміст роботи. Структура дисертації є логічною, послідовною та повністю відповідає поставленим меті й завданням дослідження. Кожен розділ завершується ґрунтовними висновками, що забезпечує цілісність сприйняття матеріалу та логічність викладу результатів дослідження.

Окремі дискусійні питання і зауваження

Проведений ґрунтовний аналіз дисертаційної роботи дає підстави для висловлення окремих зауважень і рекомендацій, які мають переважно дискусійний характер та можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях.

1. Автором розроблено концептуальну модель Cluster Resilience Framework (CRF) як універсальний інструмент оцінювання мікрорівневої стійкості агропідприємств. Разом із тим практична апробація моделі здійснювалася переважно на матеріалах аграрного сектору України. На мою думку, доцільним було б розширити емпіричну базу дослідження шляхом тестування моделі на матеріалах інших країн або окремих підгалузей агропромислового комплексу, що дозволило б більш переконливо підтвердити універсальність запропонованого підходу.

2. Розроблений методичний підхід до кількісного вимірювання кластерного ефекту базується на використанні інтегральних показників та економетричного моделювання. Водночас у роботі доцільно було б більш детально розкрити механізм визначення вагових коефіцієнтів окремих складових інтегрального індексу та оцінити чутливість отриманих результатів до зміни параметрів моделі.

3. Значна увага у роботі приділена ролі цифрових платформ у розвитку кластерної взаємодії. Разом із тим аспекти кібербезпеки, захисту інформації та цифрових ризиків платформних екосистем висвітлено лише опосередковано, хоча саме ці фактори набувають дедалі більшого значення в умовах цифрової трансформації аграрного сектору.

4. Запропоновані концептуальні засади державної політики підтримки кластерних платформ містять широкий спектр організаційних, економічних та інституційних інструментів. Водночас доцільним було б доповнити їх оцінкою прогнозованого економічного ефекту від реалізації окремих заходів державної підтримки та визначенням джерел фінансування відповідних програм.

5. У дисертації обґрунтовано позитивний вплив кластерних платформ на мікрорівневу стійкість агропідприємств. Проте окремої уваги потребує аналіз потенційних ризиків функціонування кластерних платформ, зокрема можливих проявів асиметрії економічних інтересів між учасниками, концентрації ринкової влади або залежності малих виробників від ключових драйверів платформної взаємодії.

Проте наведені зауваження не знижують наукової та практичної цінності дисертаційної роботи, мають рекомендаційний характер і можуть бути використані автором у подальшій науковій діяльності.

Загальний висновок

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою Шеремета Олександра Володимировича на тему «Формування організаційно-економічної моделі кластерно-платформеного забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств» дає підстави зробити висновок, що робота є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, які мають істотне теоретичне та практичне значення для розвитку економічної науки.

Дисертаційне дослідження характеризується логічною побудовою, високим рівнем теоретичного опрацювання проблеми, належним методологічним забезпеченням, достатнім ступенем наукової новизни та практичної значущості отриманих результатів. Автором успішно досягнуто поставленої мети, вирішено всі поставлені наукові завдання, а сформульовані висновки є обґрунтованими, достовірними та підтверджуються результатами проведених досліджень. Основні результати дисертації належним чином апробовано, опубліковано у фахових наукових виданнях та впроваджено у практичну діяльність підприємств, органів державного управління й освітній процес.

За змістом, рівнем наукової новизни, практичним значенням одержаних результатів та оформленням дисертаційна робота Шеремета Олександра Володимировича відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

кандидат економічних наук,
доцент, завідувач
кафедри економіки, менеджменту
та комерційної діяльності

Тетяна РЯБОВОЛИК

Підпис Тетяни РЯБОВОЛИК засвідчую:

Проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків
Центральноукраїнського національного
технічного університету

Андрій ТИХИЙ